

Så skapar vi tryggare bostadsområden

Rapport med riskbedömningsmall vid konflikter i bostadsområden

Förord

2021 gav Fastighetsägarna GFR och yrkeshögskolan Fastighetsakademien sociologen Maria Wallin och Stiftelsen Tryggare Sverige att ta fram en lägesbild över utsatta områden i Västsverige. I uppdraget ingick vidare att utifrån denna lägesbild formulera rekommendationer för att minska problem och utveckla socialt välmående bostadsområden. Uppdraget slutfördes genom upprättandet av rapporten "Så skapar vi socialt välmående bostadsområden".

Sedan dess har det gängrelaterade våldet i Sverige fortsatt att föråras och brutaliseras. Kriminaliteten har fortsatt att spridas och trängt in även i tidigare icke utsatta områden och kommuner. Det finns en ökande förväntan på olika aktörer i samhället att sluta upp i ett samlat motstånd mot brottsligheten. Regeringen har till och med låtit en utredare överväga om deltagande i platssamverkan ska vara obligatorisk för fastighetsföretagare.

Det är ett polisiärt ansvar att förebygga, utreda och lagföra brott. Fastighetsägare kan och ska inte vara poliser. Sedan 1 juli 2023 har också kommunen ett lagstadgat ansvar att arbeta brottsförebyggande.

Denna rapport, som Maria Wallin har skrivit på uppdrag av Fastighetsägarna GFR, är ett komplement till och en fristående fortsättning av 2021 års rapport. Rapporten syftar till att ge fastighetsföretagare och personal grundläggande kunskap om de olika konflikter ur vilka våld och hot emanerar. Rapporten innehåller vidare mallar som ska underlätta bedömning av läget i ett område samt förslag på relevanta åtgärder att vidta. Detta utifrån den bakomliggande insikten om att trygghetsfrämjande åtgärder måste, för att ge förväntat resultat, utföras utifrån kunskap och med medvetenhet.

Uppfattningar, slutsatser och rekommendationer i rapporten är författarens egna. Det åvilar fastighetsägare och eventuellt andra aktörer att förvissa sig om att insatser sker utifrån gällande lag.

Rapporten har möjliggjorts genom finansiering av fastighetsföretagen Ernst Rosén, Willhem, Göteborgslokaler, Alingsåshem, Bostadsbolaget, Gårdstensbostäder, HSB Göteborg, HSB Mölndal, Familjebostäder, Poseidon samt Göteborgs Stad till vilka Fastighetsägarna GFR riktar ett varmt tack.

Göteborg 19 december 2023

Anders G Johansson

Näringspolitisk chef, Fastighetsägarna GFR

Denna handledning är en uppföljning från
en tidigare rapport som släpptes 2021.
Foto: Johnér

Bakgrund

Materialet är beställt av Fastighetsägarna Göteborg och finansierat av fastighetsbolag och Arbvux i Göteborgs stad.

Under framtagandet av rapporten "Så skapar vi socialt hållbara bostadsområden"¹ blev det tydligt att konflikttrycket från de kriminella mot olika personalgrupper har ökat i de utsatta områdena.

Sedan 2008 har vi sett återkommande väpnade konflikter, där en av konfliktparterna utgörs av de territoriella eller släktbaserade, kriminella nätverken. Det innebär att i vissa bostadsområden har det förekommit väpnade konflikter och skjutningar i 15 år. I de aktuella bostadsområdena har barn och ungdomar födda efter 2008 inte upplevt "fred". Vad det innebär i form av psykisk ohälsa är svårt att värdera.

Konflikterna har förändrats över tid både när det gäller våldstyp och typ av konflikt. Under senare år har det blivit vanligare med skjutningar på allmän plats, mitt på dagen och även skjutningar i offentliga lokaler. Skjutningar har även skett med väl synlig, uniformerad polispersonal på plats².

Detta har gjort att risken för allmänheten och för att tredje man ska bli skadad har ökat. Vi har under de senaste åren även kunnat se en förflyttning av skjutningar och andra typer av konfliktvåld från de utsatta områdena till socialt väletablerade områden och från de tre storstadsområdena till mindre städer och kommuner.

Mordet på polisman Andreas Danman 30 juni 2021 gjorde det tydligt att det finns en reell risk för tjänstepersoner att bli skjutna i samband med kriminella konflikter. Allt detta har bidragit till ett ökat behov av att icke-polisiär personal kan bedöma vilken konfliktnivå som en kriminell gruppering i ett visst område befinner sig i. Detta för att kunna säkerställa den egna personalens säkerhet och säkerheten ute i de offentliga rummet på gator, gårdar och torg i berörda kommuner.

1 Så skapar vi socialt välmående bostadsområden - Fastighetsägarna (fastighetsagarna.se)

2 En person död efter skottlossning i Hjällbo - misstänkt nära att lynchas | SVT Nyheter

”

Vi har under de senaste åren även kunnat se en förflyttning av skjutningar och andra typer av konfliktvåld från de utsatta områdena till socialt väletablerade områden.

Syfte, metod och begrepp

Syftet med denna text är att ta fram en icke-polisiär mall för att bedöma risk för konfliktvåld. Detta då behovet av att kunna bedöma risk för skjutningar och sprängningar i det offentliga rummet, har ökat i takt med att de kriminella konflikterna har blivit fler och våldsammare.

Syfte

Syftet med bedömningsmallen är att upprätthålla säkerhet för olika personalgrupper och boende som vistas i miljöer där konfliktvåld kan förväntas uppstå. Vi behöver även öka kunskapen om olika typer av konflikter, konfliktvåld samt drivkrafterna bakom de olika skjutningarna. Detta för att se om och ur våldet går att förhindra samt att förstå vad olika verksamheter kan bidra med utifrån sina respektive uppdrag.

Denna rapport tar upp handlingsplaner och beskriver hur det är möjligt att agera i olika konfliktlägen. Den kan ses som en fortsättning, uppdatering och fördjupning av rapporten "Så skapar vi socialt välmående bostadsområden". Det är dock viktigt att komma ihåg att vi har begränsade möjligheter att förhindra konfliktvåld genom sociala insatser utifrån de kunskaper vi har idag. Det har de senaste årens våldshändelser bevisat. På grund av fastighetsägarnas begränsade ansvar och handlingsutrymme fokuserar rapporten i första hand på förebyggande insatser i gröna områden, det vill säga icke utsatta områden.

Metod

Detta material är framtaget i samverkan med ungdomssekreterarna i Ung på Hisingen. Materialet kan sägas vara erfarenhetsbaserat. Det innebär att det bygger på den erfarenhet som kommer med att arbeta mot denna typ av kriminella grupper och olika former av konflikter.

Texten bygger på samtal med personal, som i sitt tjänsteutövande stöter på olika typer av konfliktvåld,¹ genomgång av domar och förundersökningar gällande skjutningar och mord, fältarbete ute i utsatta områden tillsammans med polisiär personal 2006–2022, samt författarens personliga erfarenhet av att ha arbetat som polisiär analytiker av konflikter 2008–2014.

Begrepp och utgångspunkter

Denna text handlar uteslutande om de territoriella och släktbaserade kriminella nätverken. I de fall någon annan form av organiserad kriminalitet avses skrivs detta ut i texten.

I texten används begreppen **territoriella kriminella nätverk**, **släktbaserade kriminella nätverk** och **kriminella nätverk**. Samtliga begrepp syftar på den form av kriminell organisation som är bunden till ett bestämt geografiskt område, som medlemmarna starkt identifierar sig med, försvarar och kontrollerar. Det geografiska territoriet är oftast ett bostadsområde, men det kan även omfatta en större stadsdel med flera bostadsområden eller en hel stad. Detta innebär inte att nätverken inte begår brott utanför det egna området. Området fungerar mer som en stark sammanhållande faktor inom de olika grupperna och är en stark identitetsmarkör både för individen själv och för andra kriminella.

Det som skiljer de två första begreppen åt är hur kärnan i den kriminella gruppen är organiserad. I de territoriella nätverken är det ofta kompisgrupper som utgör kärnan, även om enstaka individer kan vara bröder, kusiner eller släkt på annat sätt. Dock är inte släktskapet i sig den viktigaste sammanhållande faktorn. I de släktbaserade kriminella nätverken utgörs hela kärnan av medlemmar av samma släkt. De rekryterar och styr sedan sina områden på samma sätt som de territoriella kriminella nätverken.

Det är viktigt att komma ihåg att det inte handlar om kärnfamiljer, utan om en utvidgad form av släktskap, som kan omfatta flera hundra eller tusentals individer i Sverige och utomlands. De förenas genom blodsband. Det gör att när någon hamnar i konflikt kan hela släkten bli skyldig att agera. Detta kan leda till flera hundra "soldater" kan aktiveras och därmed ett större potentiellt våldskapital. Det har dock hänt att släktbaserade grupper har hamnat i väpnad konflikt, men inte fått stöd av den övriga släkten.

1 Ungdomssekreterare, poliser i yttre tjänst.

Detta då det ansetts att de själva orsakat konflikten genom kriminella handlingar. De släktbaserade kriminella nätverken kan tänkas vara mindre benägna att hamna i dödliga konflikter, eftersom det är den egna familjen som blir drabbad.

Begreppet kriminellt nätverk är här samlingsnamnet för de territoriella och släktbaserade kriminella nätverken.

Våldskapital betyder här förmåga att använda så mycket våld som situationen kräver. I texten förekommer begreppen direkt våldskapital och indirekt våldskapital. Det direkta våldskapitalet syftar här på en enskild persons förmåga till grovt våld. Med det indirekta våldskapitalet avses här det kollektiva våldskapitalet, som de olika individerna får del av genom att tillhöra en viss grupp. Tillgång till olika typer av vapen och förmåga att skapa allianser kan höja både det individuella och kollektiva våldskapitalet.

Våldskapital fungerar ofta som ett starkt skydd, då det kan avskräcka andra grupper och individer från att anfälla av rädsla för vedergällning. Det innebär att våldet blir en garant för individernas och gruppens trygghet.

Våldskapitalet har inte ett konstant värde, utan behöver hela tiden förnyas genom upprepade våldshandlingar. Varje form av hot, kränkning eller utsatthet måste mötas upp med vedergällning i form av olika grader av våld. Detta innebär att det blir näst intill omöjligt för grupperingarna att välja bort våld och avstå från att hämnas. Detta skapar i sin tur ändlösa våldsspiraler av attacker och vedergällningar.

Samhällets olika aktörer och organisationer kan också omfattas av ett våldskapital. I Sverige gäller detta i första hand Polismyndigheten och Försvarsmakten, som båda tillhör de legala våldsaktörerna i vårt samhällssystem. Deras upprätthållande av landets kollektiva våldskapital har stark påverkan på

hotbilden som riktas mot Sverige. Detta gäller även hotet från de olika kriminella aktörerna.

Våldskapital handlar till stor del om rykte, det vill säga vad som sägs om en person i det offentliga rummet. Det behöver inte vara sant för att det ska påverka någons våldskapital och därmed hur andra människor blir påverkade av den personens närvaro.

Hypermaskulinitet är i denna text ett maskulinitetsideal som är direkt bundet till en persons våldskapital och förmåga att använda grovt och dödligt våld. Hypermaskulinitet handlar om en skyldighet att använda våld snarare än om en rättighet eller möjlighet. I de kriminella nätverken har denna skyldighet drivits till sin spets och mycket av den kriminella statusen bottnar i de olika aktörernas enskilda och kollektiva kapacitet till mycket grovt och dödligt våld.

På detta sätt blir även våldsutsatthet ett tecken på förlorad och bristande manlighet. Därför används ibland kidnappningar och förnedringsvåld som en del i att sänka en annan grups eller individs kriminella status. Förnedringsvåldet spelas ofta in och läggs ut på olika sociala medier. Musikvideor kan även användas i samma syfte, där en person eller motståndargrupp kan utmanas eller förnedras.

Uppdatering

Sedan den förra rapporten färdigställdes i december 2021 har utvecklingen gått väldigt snabbt. Vi kan nu se resultatet av den kriminella expansionen till mindre kommuner och tidigare icke utsatta områden¹.

I samtal med fastighetsägare, tjänstemän inom kommuner och polisen i hela landet återkommer en tydlig oro för kriminell nyetablering och påbörjad rekrytering av barn och ungdomar.

De olika personalgrupperna uttrycker också en tydlig oro för spridningen av de kriminella normerna och den kriminella subkulturen där gangsterrappen spelar en central roll. De rapporterar en ökning av kriminella identitetsmarkörer såsom speciell klädstil, språk, kroppsspråk, jargong och aggressiv attityd, både mot vuxna och kompisar. De rapporterar om barn i låg- och mellanstadiet som imiterar och leker narkotikaförsäljare och ungdomar som lajvar² kriminalitet.

Många av huvudaktörerna i den kriminella kärnan har gjort boendekarriär. De har flyttat från sina ursprungliga bostadsområden (som ofta betecknas som utsatta, kriminella områden) till områden som ofta anses vara socialt väletablerade områden. Detta får som resultat att konfliktvåldet nu även sker på platser där man tidigare inte har haft denna problematik.

I polisära förundersökningar och rättegångsmaterial blir det tydligt att huvudaktörerna i de kriminella nätverken har börjat etablera sig på nationell och internationell nivå, samtidigt som de behåller

den lokala förankringen. De har fortfarande kvar sin kriminella marknad men är också beroende av sitt ursprungliga bostadsområde för rekrytering, våldskapital och för att hålla sin kriminella myt och identitet levande.

I och med att de har skiftat från det lokala perspektivet till ett nationellt och internationellt samarbete med andra kriminella finns en ökad risk för att konflikter kan sprida sig mellan olika städer och länder.

Under de senare åren har vi sett en ökad trend mot utpressning. Utpressningen sker mot enskilda personer samt företag. Än så länge drabbas i första hand småföretag som drivs av personer med icke svensk bakgrund. Detta kan dock förväntas ändras om inga effektiva åtgärder sätts in mot problematiken.

Vi ser en ökning av otillåten påverkan där de kriminella på olika sätt försöker påverka samhällsaktörers beslut och verksamheter. Ibland genom hot och ibland genom att de rentav lyckas bli anställda i verksamheterna.

Många av huvudaktörerna i den kriminella kärnan har gjort boendekarriär. Detta får som resultat att konfliktvåldet nu även sker på platser där man tidigare inte har haft denna problematik.

1 Framkommer i samtal med tjänstemän inom fastighetsbolag, kommun och polismyndighet

2 Levande rollspel

Fastighetsägare, tjänsteman inom kommuner och polisen uttrycker en tydlig oro för kriminell nyetablering och påbörjad rekrytering av barn och ungdomar.
Foto: Adobe Firefly

Konflikter mellan kriminella

I denna del av texten beskrivs olika typer av konflikter och konfliktvåld.

En av de grundläggande förutsättningarna för alla våldsamma konflikter är att de inblandade personerna har tagit tillbaka sitt privata våldskapital¹. Detta görs ofta i syfte att försvara den egna gruppen och sig själv eller för att driva igenom det som respektive grupp ser som rättvisa.

För att kunna bedöma konfliktsituationen i ett bestämt område är det viktigt att känna till samtliga pågående och latenta konflikter i det aktuella området. Detta då de kriminella nätverken ofta består av individer som är starkt förankrade i olika folkgrupper och/eller större släkter.

Det gör att de olika konflikterna riskerar att påverka varandra och därmed även påverka konflikterna mellan de olika kriminella nätverken. Kriminella konflikter riskerar även att övergå i blodshämnd. Detta gäller särskilt i de fall där det redan finns en latent konflikt mellan olika släkter, folkgrupper eller religioner.

En latent konflikt gör relationerna mellan olika grupper sköra. Grupperna blir väldigt känsliga för motpartens ord och handlingar, vilka ofta misstolkas som aggressioner och provokationer. Detta då grundläggande tillit saknas mellan konfliktparterna.

Det kan även vara bra att tänka på att orsaker till att en konflikt har startat och att den fortsätter kan skilja sig åt. Detta gäller särskilt konflikter som har pågått under längre tid. De kriminella konflikterna kan ha sitt ursprung i den inbyggda lättkränktheten och bestraffningar, men även i utökning av en kriminell marknad, hämnd, utpressning och/eller personlig status och makt. Anledningen till att en enskild skjutning sker kan vara orsaker som till exempel rädsla för att den egna familjen eller en själv ska bli attackerad. Anfall blir då bästa försvar.

Konflikttyper

I många av de utsatta områdena förekommer det olika typer av konflikter parallellt med de kriminella konflikterna. Nedan kommer en kort beskrivning av konflikter som kan förekomma.

Kriminella konflikter

Idag finns det två huvudtyper av konflikter när det gäller de kriminella nätverken. Dels har vi konflikter mellan kriminella som hör hemma i olika områden, som till exempel den mellan Backagänget och Ali Khan-nätverket 2020. Sedan har vi interna konflikter mellan kriminella nätverk som hör hemma i samma område. Exempel på sådana konflikter är dem i Tynnered/Frölunda och Biskopsgården.

De olika kriminella konflikttyperna skiljer sig åt när det gäller konsekvenser för närsamhället och de boende i de aktuella områdena. Erfarenheten visar att de interna konflikterna i större utsträckning riskerar att spilla över på de boende och tvinga barn och ungdomar att "välja sida". När de kriminella konflikterna närmar sig en skjutning upprättas i princip alltid en så kallad "check-point". Detta görs för att de kriminella ska kunna kontrollera vilka som rör sig in och ut i området och säkerställa att inga "fiender" kommer in i "deras" område. I konflikter mellan kriminella nätverk som hör hemma i två olika områden lägger man ofta check-points på strategiska platser utanför området, såsom infarter, hållplatser, rondeller, parkeringsplatser och på gångbanor som leder in i det aktuella bostadsområdet.

Vid interna konflikter hamnar dessa kontrollpunkter istället inne i bostadsområdena. Det innebär att barn och ungdomar måste passera dem dagligen för att komma till skolan, vänner, handla, gå till hållplatsen etc. Check-points är inte alltid så lätta att känna igen. Det kan ibland uppfattas som att några står och hänger.

Blodshämnd

En vanlig konflikttyp är blodshämnd. Den kan vara relaterad till normer av heder eller andra sedvanerättsystem. Blodshämnden kräver att varje form av brott mot sedvanerätten, riktad mot den egna gruppen, måste hämnas. Ju grövre brottet är desto våldsammare kommer vedergällningen att vara. Det gör att en relativ ovidkommande händelse snabbt kan omvandlas till en väpnad konflikt. Eftersom varje händelse ofta trappar upp våldsnivån kan det tolkas

1 Steven Pinker "The better angel off our nature " 2011

Det finns olika typer av kriminella konflikttyper. De olika konflikttyperna skiljer sig åt när det gäller konsekvenser för närsamhället och de boende i de aktuella områdena. Foto: Johnér

som att hotet mot den egna gruppen ökar för varje incident. Exempel på detta kan vara att ett gräl mellan barn och ungdomar urartar till gräl mellan vuxna där någon kanske tappar humöret och slår till. Det kan i sin tur uppfattas som ett reellt hot mot liv och hälsa och bidra till att grupperna beväpnar sig och svarar med en skjutning, vilket snabbt kan leda till en långvarig väpnad konflikt. Blodshämndssituationer kan förekomma inom en släkt eller mellan olika släkter eller folkgrupper. Blodshämnd kan yttra sig i våldsdåd riktade mot enskilda individer eller regelrätta gruppslagsmål med eller utan vapenvåld. Exempel på gruppnivå är händelserna i Hjällbo² och Borås sommaren 2021³.

Konflikter mellan olika folkgrupper, släkter och interreligiösa konflikter

Bakgrunden till blodshämnd är ofta att det finns olika latenta konflikter och motsättningar mellan olika grupper i ett område. Konflikterna kan vara interna, det vill säga inom en familj eller grupp, men det kan även röra sig om konflikter mellan olika släkter och folkgrupper eller om interreligiösa konflikter.

Ett problem med dessa typer av konflikter är att de liksom blodshämnd ofta är mycket utdragna. De

kan pågå i årtionden och över generationer. Det är ofta mycket svårt att utifrån förutsäga när ett våldsdåd ska genomföras och vem som kommer bli gärningsman respektive offer. Ofta föregås varje våldshandling av interna möten där offer respektive gärningsman utses. Därefter påbörjas planering av själva våldsbrottet. Ibland utses även vem ur den egna gruppen som ska överlämnas till Polisen för att "ta straffet". Det är inte självklart att gärningsmannen och den som får ta straffet för handlingen är samma person.

Att utifrån påverka dessa typer av konflikter har visat sig svårt. Oftast uppmuntras grupperna till att själva lösa konflikterna med så kallad medling, som kan liknas vid en form av alternativ rätt. Vid medling går en person in och förhandlar fram ett återupprättande av status quo enligt det sedvanerättsystem som berörda grupper har att förhålla sig till. Målet är att återupprätta den kränkta parten på ett sådant sätt att konfliktparterna kan fortsätta leva sida vid sida. Ofta sker detta genom stora summor pengar och att särskilt stökiga individer i respektive grupp straffas internt av den egna gruppen⁴. Konflikterna påverkas av de interna gruppernas status och av förutfattade meningar som grupperna har om varandra.

2 www.gp.se/nyheter/göteborg/man-skjuten-till-döds-i-hjällbo-mitt-på-söndagseftermiddagen-1.4844370

3 Polischefen om storbråket i Borås: Både barn och vuxna inblandade | SVT Nyheter

4 Information ifrån polismyndighet och socialtjänst

Konfliktvåld

Förutom skjutningar och sprängningar finns andra typer av konfliktvåld. Våldet kan delas in i två huvudkategorier: dödligt våld samt icke dödligt våld som går ut på att kränka, bestraffa och/eller skrämma.

Dödligt våld

Det dödliga våldet kan genomföras genom skjutningar och sprängningar, men också genom knivvåld eller med våld genom bruk av motorfordon. Våldet kan vara riktad både mot den kriminelle motståndaren och/eller dennes familj samt deras bostad och bilar. Se modell 1 på nästa sida.

För att få en helhetsbild av en konflikt behöver man ofta titta på allt våld i ett område och inte bara skjutningarna. Det är inte säkert att en konflikt startar med en skjutning. Den kan föregås av icke dödligt våld och/eller av olika former av provokationer såsom skjutningar i luften, smällare samt utmanande inlägg på sociala medier.

Det går inte att tolka konflikter enbart genom att titta på statistik över skjutningar. Morden i gängmiljöerna kan likaväl utföras med knivvåld eller genom offret blir misshandlat till döds. När man gör en lista över konfliktvåld i ett område behöver därför alla typer av våldsdåd, som kan relateras till konflikten, tas med. Poängen med att göra en lista är att skapa en övergripande helhetsbild och kunna se längre tillbaka i tiden i syfte att förutse nya våldsdåd.

Icke dödligt konfliktvåld

Det icke dödliga våldet kan handla om allt från offentliga kränkningar via sociala medier till kidnappningar, misshandel, sexuellt våld och attacker mot hem och egendom, genom bilbrand, sprängning eller skjutning. Det kan riktas mot en enskild individ och/eller mot hela det kriminella nätverket i ett område.

I modell 2 redogörs för exempel på olika former av icke dödligt våld, som har framkommit antingen genom samtal med personer i berörd miljö eller i olika utredningar relaterade till de olika kriminella konflikterna.

Rekrytering av skyttar

Under senare år har socialtjänsten sett en ökning av ärenden¹ där unga personer vill ha hjälp att ta sig ur den kriminella miljön på grund av att de blivit pressade till att utföra mord. Det är ett tydligt tecken på att de kriminella även använder våld och hot när de försöker rekrytera skyttar.

Förutom hot förekommer även rekrytering med hjälp av pengar eller löften om en framtid och starkare position inom den kriminella grupperingen. Nedan följer exempel på hur rekrytering kan gå till. Exempelen bygger på vad som framkommit i olika utredningar inom socialtjänst och Polismyndigheten.

Exempel utan våld

Vid rekrytering utan våld framkommer det ett mönster hur den kriminella kärnan överför sina egna personliga konflikter till hela nätverket. Detta görs ofta genom att man överför den personliga hotbilden till att gälla hela gruppen. Därmed triggas rädslan för att man själv eller ens familj ska utsättas för våld igång. Detta är en välkänd metod inom olika militärmakter för att förmå människor att gå ut i krig och utföra våldshandlingar mot andra människor.

Propaganda ett viktigt verktyg för att få människor att begå övergrepp. Rekryteringen kan även ske genom att man betalar för ett mord.

Exempel på rekrytering med våld

Rekrytering med våld kan ske med olika slags påtryckningar eller våld. Hoten kan vara riktade både mot ungdomen och dennes familj. Det har förekommit ärenden där ungdomar blivit utsatta för utpressning och fått en falsk skuld upprättad. När de sedan inte kunnat betala har deras mamma och syskon blivit hotade. De har sedan erbjudits en väg ut ur skulden genom att agera skytt och mörda en utpekad person. Ofta upplever ungdomarna att de inte har något val. Mordet kan även ske i annan stad.

1 Information från socialtjänst

I sådana fall känner inte gärningsmannen personen som de ska mörda. Ofta har ungdomen fått se ett foto av den som de ska skjuta eller på annat vis fått personen utpekad för sig. Detta ökar givetvis risken för att fel person faller offer.

Rekrytering av skyttar sker ofta med en kombination av belöning och hot. Skälet till att allt mer yngre rekryteras till skjutningarna kan vara att det är lättare att förmå dem att begå den här typen av handlingar.

1 - DÖDLIGT KONFLIKTVÅLD

Riktat mot individ/familj	Riktat mot Nätverk/Område
Knivvåld	Gängslagsmål
Misshandel	Skjutningar mot grupp
Skjutningar	Knivvåld
Sprängningar	Sprängningar
Bil som vapen	Bil som vapen

2 - ICKE DÖDLIGT KONFLIKTVÅLD

Riktat mot individ	Riktat mot Nätverk/Område
Bötning/utpressning	Skjutningar i luften
Hot mot familj	Skjutningar med smållare
Kidnappning, grov misshandel, kränkning	Sprängningar
Misshandel, råån	Bilbränder
Sexuellt våld	Provokationer/verbala kränkningar/hot via social media
Sexuellt våld riktat mot familj	Provokationer/verbala kränkningar/hot via musik
Knivskärning	
Brott mot egendom, ex anlagd brand fordon, vandalisering	
Stenkastning/sprängning/anlagd brand/skjutning mot bostad	

Konfliktbedömningsmall

Bedömningsarbetet behöver göras i flera olika steg:

1. Skapa arbetsgrupp för kartläggning
2. Samla in information
3. Bedöma information
4. Kartläggning av samtliga pågående intressekonflikter, motsättningar och dylikt
5. Identifiering av centrala kriminella individer och platser där de rör sig
6. Kartläggning av "normalläge"
7. Nulägesbedömning utifrån konfliktbedömningsmallen

1. Skapa arbetsgrupp för kartläggning

Arbetsgrupperna kan skapas inom den egna organisationen eller i samverkan med andra verksamheter. En rekommendation är att man gör interna arbeten som sedan kan delges i en större arbetsgrupp. Lämpligt är att ha en eller två personer som är ansvariga för genomförandet och dokumentationen av konfliktbedömningen. De personerna bör ha en omfattande kunskap om området, de olika kriminella grupperna och hur dessa påverkar den offentliga miljön i bostadsområdet.

De som gör bedömningarna behöver även regelbundet arbeta ute i områdena på olika tider för att själva kunna skapa sig en bild av hur området förändras.

Skillnaderna mellan olika bostadsområden är idag mycket stor. Situationen kan också förändras mycket snabbt. Detta gör det näst intill omöjligt att bedöma läget om man inte själv utsätter sig för aktuella miljöer inklusive kriminella aktörerna i deras hemmiljö. Det räcker inte med trygghetsvandringar för att göra en sådan bedömning.

Det behövs även grundläggande kunskaper i lägesbedömningar, informationshantering samt hot och riskbedömning. Det viktigaste är dock att man känner aktuellt område väl och inte utsätts för påtryckningar gällande lägesbilden. Sådana påtryckningar kan vara organisationsmål som säger att bilden av aktuellt område ska förbättras eller att området ska bort från polisens "lista" över utsatta områden, organisatorisk censur eller rentav direkta hot från kriminella.

2. Samla in information

Ett viktigt steg mot en konfliktbedömningsmall är att ha tillgång till och samla in relevant information. Ett tips är att se över vilka personalgrupper i den egna organisationen som har möjlighet att märka förändringar i det aktuella området. Det behöver vara per-

sonal som rör sig ute i området på daglig basis och som därmed kan se förändringar i rörelsemönster både bland boende och de olika lokala, kriminella nätverken. De behöver även ha god kunskap om de kriminella nätverken.

Det är också viktigt att bedöma om det finns personal som är särskilt utsatt för hot, våld och utpressning och/eller har lojaliteter till några av de olika parallella aktörerna i området. Detta då det kan påverka vilken information som personalen lämnar. Här är det väldigt viktigt att förstå att hoten som uttalas är reella och inte handlar om individens upplevelse.

Det finns exempel på hur personal blir förföljd av de kriminella på väg hem från sitt arbete och på andra sätt blir utsatt för direkta hot och trakasserier.

Det finns även ärenden där olika personalgrupper inom olika verksamheter har blivit utsatta för fysiskt våld från medlemmar i de kriminella nätverken. Det är av största vikt att arbetsgivaren kan säkerställa den grundläggande säkerheten för sin personal.

Om personalen av säkerhetsskäl inte kan gå ensam till sina bilar efter ett arbetspass kommer det med säkerhet att påverka vilket arbete som utförs. Det kommer även med stor sannolikhet att påverka vilken information de anställda vågar vidarebefordra.

I de utsatta områdena är det inte bara de boende som är utsatta för hot och våld från olika kriminella aktörer, utan även personal som arbetar ute i områdena. Därmed är personalsäkerhet en nyckelfaktor för att kunna arbeta och genomföra olika uppdrag samt för att våga vidarebefordra information.

3. Bedöma information

Bedömning av information görs för att bedöma trovärdigheten. Detta för att kunna fastställa hur sannolikt det är att informationen verkligen är sann. Bedömningen består av två delar. Dels bedöms källans trovärdighet och dels bedöms informationen i sig. Inom Polismyndigheten görs denna bedömning av all information som kommer in.

Under ett samtal med socialtjänstens ungdomssekreterare gavs ett intressant perspektiv på bedömning av information som berör konflikter. De uppgav att de alltid agerar som att rykten om en hotande attack är sann, om den som blivit hotad tror att det är sant. Detta förklarades utifrån ett exempel som handlade om en individ som var involverad i en

De som gör bedömningarna behöver regelbundet arbeta ute i områdena på olika tider för att själva kunna skapa sig en bild av hur området förändras.

konflikt. Ungdomssekreterarnas erfarenhet var att det som avgör händelseutvecklingen i konflikter är hur allvarligt de iblandade ser på information/rykten om hot/konflikt.

Enligt deras erfarenhet visade det sig att om en individ/grupp trodde att ett rykte om hot var sant, kunde detta leda till att individen/individerna kände sig pressad att ta till våld för att försvara sig själv föra man blir angripen. Detta då man ofta tolkade situationen som att "antingen dödar jag eller så blir jag dödad". Det gör att även obekräftad information behöver tolkas som sann då den kan påverka konfliktutvecklingen i ett område.

Detta betyder dock inte att offentliga verksamheter kan påverka konflikter i ett område genom att säga att inga konflikter förekommer eller genom att inte prata om det. Det är osannolikt att någon i den kriminella världen skulle lägga någon större vikt vid vad en tjänsteperson uttalar i det fallet.

4. Bedömning av samtliga intressekonflikter i ett område

Som tidigare nämnts är det viktigt att skaffa sig en övergripande bild över samtliga latenta konflikter i ett område. För att det ska vara möjligt behövs en bedömning av vilka parallella system som är aktiva i det aktuella området. Det är också viktigt att försöka skaffa sig en uppfattning om hur stort inflytande de olika systemen har och på vilka boendegrupper. I den offentliga debatten förminskas ibland problematiken i de utsatta områdena genom att det hänvisas till att endast ett fåtal individer i ett område är drivande bakom vissa system.

Erfarenhet från yttre personal inom socialtjänst gör gällande att det inte spelar någon roll om ett system representeras av en eller 20 personer. Det viktiga är hur stort inflytande den aktive personen har över andra grupper av människor. Det är med andra ord graden av makt och påverkan på andra människor som avgör styrkan i ett parallellt system och/eller

kriminellt nätverk, inte antalet individer i det. Detta bör man alltid ha med sig in i en konfliktbedömning, även om man inte kunnat bedöma graden av inflytande som en viss grupp har.

5. Identifiering av kriminella individer och platser

Det är inte nödvändigt att kunna namn och personnummer på individerna i de kriminella nätverken för att kunna bedöma konfliktläget. Däremot behöver man känna igen dem som grupp och känna deras normala beteenden och rörelsemönster. På samma sätt är det viktigt att registrera förändringar i de övriga boendes rörelsemönster och beteenden. Exempel på bedömningsfaktorer återfinns på bedömningsmallen (bilaga 1). Det går att lägga till faktorer vid behov. Däremot bör man undvika att ta bort faktorer.

6. Kartläggning av normalläge

För att kunna bedöma förändringar i konfliktläge är det viktigt att veta hur det normala läget ser ut och att utgå från det. Det är viktigt att ha en bild av normala rörelsemönster och beteenden i ett område. Detta för att kunna upptäcka, fastställa och tydliggöra förändringar.

I rapporten Så skapar vi socialt välmående bostadsområden² finns nedanstående modell. Modellen delar in bostadsområden i tre olika kategorier: Ingen kriminell etablering, påbörjad kriminell etablering samt fast kriminell etablering. I denna text har modellen utvecklats med indikationer på att kriminella börjar närma sig ett område som tidigare saknat kriminell etablering.

Den största och viktigaste indikatorn på att något håller på att förändras i ett bostadsområde är förändrade normer och värderingar hos barn och ungdomar. Tjänstepersoner beskriver ofta att normförändringarna visar sig i hur barnen och ungdomarna betar sig mot varandra eller mot vuxna. De beskriver en ökning av aggressiva attityder, även mellan nära vänner. Språket blir hårdare, låtsasbråken fler och klädstil, kroppsspråk och uttal förändras. Lärare och skolhälsoberättar om hur barnen imiterar kriminella i musikvideos och filmer samt leker kriminalitet så som narkotikaförsäljare.

Ungdomsarbetare berättar om tonåringar som lajvar³ gängkriminalitet, där det används tydliga krimi-

nella identitetsmarkörer, såsom kläder, handtecken, språk, kroppsspråk och våldsamma attityder.

Ungdomarna lajvar konflikter och olika former av våldshandlingar, som är vanligt förekommande bland de territoriella kriminella, så som kidnappningar, grov misshandel, förnedringsvåld och olika typer av vapenvåld.

Även om våldet inte är verkligt sker aktiviteterna inom ramarna för det kriminella normsystemet. Om detta har ett negativt inflytande för de enskilda individerna och på samhället i stort är svårt att säga, men en del av ungdomsarbetarna uttrycker oro för att dessa aktiviteter normaliserar gängkriminalitet och sänker steget till att utveckla kriminell livsstil.

I samtal med mindre kommuner framkommer idag en oro för att de kriminella normerna idealiseras bland barn och ungdomar. Ofta uttrycks att personal som har daglig kontakt med barn och ungdomar ser en tydlig förändring i attityder, liksom en tydlig ökning av vad som kan benämnas som kriminella identitetsmarkörer, det vill säga klädstil, jargong, musik, våldsromantik, kroppsspråk, handtecken och språkbruk. Detta oavsett barnens/ungdomarnas etniska ursprung och socioekonomiska bakgrund.

7. Nulägesbedömning utifrån konfliktbedömningsmallen

Personal som arbetar ute i områden där det förekommer konflikter pratar ofta om att det innan det händer något i området finns en känsla om att något är på gång att hända. Den känslan tolkas här som erfarenhet. Ofta uppfattar personalen signaler och små förändringar i beteenden och rörelsemönster både hos de kriminella och övriga boende. Konfliktbedömningsmallen är ett försök att tydliggöra vilka signaler och förändringar i beteendemönstret som personalen ofta omedvetet reagerar på. Modellen är tänkt som ett verktyg för att så tidigt som möjligt kunna förutse risker för dödligt våld i den offentliga miljön. Syftet är att kunna bedöma risk för dödligt våld i den offentliga miljön för att förhindra att tredje man blir drabbad.

I nästa modell (3) finns en sammanställning av olika tecken på att de kriminella har gått in mer aktivt i en pågående konflikt. Därmed ökar risken för dödligt våld som exempelvis kan vara skjutningar, sprängningar eller annat grovt dödligt våld.

2 Maria Wallin, Arber Jasharaj, Tryggare Sverige, Fastighetsägarna 2021

3 Leker och ibland spelar in olika konflikter, på samma sätt som det finns grupper som lajvar berömda fältslag och andra historiska händelser och livsstilar.

Steg 1 i konfliktbedömningen är att skapa en arbetsgrupp för att genomföra kartläggningen. En rekommendation är att man gör interna arbeten som sedan kan delges i en större arbetsgrupp. Foto: Johnér

3 - KONFLIKTMALL

Indikationer kriminella	Indikationer övriga boende
Ökat patrullerande	Mindre rörelse ute
Bär skyddsväst	Mindre kontaktsökande
Mindre rörelse ute	Undviker ögonkontakt
Ökad kontroll på barn och ungdomar	Undviker att hälsa
Checkpoints	Minskad handel i de lokala butikerna
Undviker kontakt	
Aggressiva mot olika personalgrupper	
Ökning av avhoppare	
Har ryggen fri	
Bär vapen	
Strategisk synlighet och närvaro	
Direkta kränkningar av territorium och våldsuppvisning	

Indikationer kriminella

När en konflikt går in i ett mer aktivt skede och närmar sig tiden för en skjutning, ökar behovet om att veta vilka som rör sig i och i närheten i de kriminellas eget område. Detta för att minimera risken för att de ska bli dödade. Det gör att man ofta kan se förändringar i de kriminella aktörernas rörelsemönster. De som riskerar att bli direkt utsatta för det dödliga våldet kan gömma sig antingen i det egna området eller på annan plats, det vill säga ett annat bostadsområde, en annan stad eller utomlands. I de fall som de rör sig ute i området sker detta av strategiska skäl. De behöver visa sin närvaro för att signalera att de inte är rädda och att de fortfarande har kontrollen.

Ökat patrullerande. I samband med att risk för dödligt våld ökar, ökar också de kriminellas behov att ha kontroll över vilka som rör sig i deras område. Detta görs på olika sätt till exempel genom att placera spanare på olika platser i området, men också genom ett ökat patrullerande både till fots och med olika typer fordon. Ett tecken är att de använder sig mer av bilar än vanligt och att man kan se en ökad närvaro av kriminella aktörer som kommer från andra städer eller som kommer ifrån utlandet. Man ser också en närvaro av mer tyngre, äldre kriminella som vanligtvis inte brukar visa sig.

Bär skyddsväst. Ett tydligt tecken på att en konflikt håller på att trappas upp är att fler i de kriminella grupperna börjar att bära skyddsvästar.

Mindre rörelse ute. Det kan även vara så att minskad rörelse i området kan vara ett tecken på att något är på gång att ske. De kriminella kan då istället välja att gömma sig.

Alla förändringar i rörelsemönster är oftast ett tecken på att något är på gång att hända.

Ökad kontroll på barn och ungdomar. Även förändringar i attityder kan vara ett tecken på att de kriminella är under ett ökat hot. Detta gäller både i attityder internt mot varandra, mot offentliga aktörer och mot barn och unga som vistas ute i det offentliga rummet. Kontrollen över barn och unga kan ta sig olika uttryck. De blir tillrättavisade att inte ha kontakt med olika tjänstemän som arbetar i olika offentliga verksamheter såsom polis, fastighetsbolag och fältassistenter.

De kan även förbjuda hoodies, kepsar och annat som döljer ansiktet. Det finns även exempel på områden där mopeder och motorcyklar har förbjudits av de kriminella. Detta då de har hänt att sådana har använts vid skjutningar.

Erfarenheten är att rekryteringstrycket mot barn och ungdomar ökar vid konflikt.

Checkpoints. Ett vanligt sätt för de kriminella att kontrollera vem som rör sig in och ut i deras respektive områden är att upprätta checkpoints. Checkpoints kan även upprättas i ett område när det finns

interna konflikter. Detta görs för att minimera risken för att en potent fiende ska komma in.

Det förekommer också att maskerade personer åker runt med bil och patrullerar för att kunna kontrollera personer på en större geografisk yta. Vid checkpointen kontrolleras vilka personer är och vad de gör i området. Det förekommer också att personer tvingas visa vilka som de har kontakt med på sociala medier.

Undviker kontakt. I många områden kan de kriminella vara sociala mot polis och andra offentliga aktörer, men i ett konfliktläge undviker de kriminella oftast kontakt. Det är också vanligt med aggressiva attityder där de olika personalgrupperna kan bli utsatta för hot och ibland även våld.

Vid konflikt kan man oftast se en dramatisk ökning av avhoppare, det vill säga individer som vill lämna de kriminella strukturerna.

Ryggen fri. I lugnare perioder utan konflikt har de kriminella ofta en mera avslappnad attityd. De kan till exempel stå i en ring med ryggen mot gatan och

prata och skämta. Under konflikt förändras detta märkbart. Ofta står eller sitter de på rad med ryggen mot en vägg.

Bär vapen. Det har förekommit att kriminella bär vapen relativt synligt, både skjutvapen och andra vapen såsom olika typer av knivar. Ett vapen innebär alltid en ökad risk för dödligt våld, även när den bärs i syfte att försvara sig.

Strategisk synlighet och närvaro. Vid konflikt det kan vara strategiskt viktigt för de kriminella huvudaktörerna och deras närmaste att visa sig ute för fotsoldaterna i det egna området. Detta gäller i synnerhet om de inte längre bor kvar i sitt område. Detta för att säkerställa det egna våldskapitalet, motivera andra till att använda våld samt för att de inte ska lämna den kriminella gruppen.

Direkta kränkningar av territorium och våldsutvisning. Exempel på detta kan vara att skjuta i luften med vapen eller skjuta smällare i fiendens områden. Ett annat sätt kan vara att man utmanar en fiende genom exempelvis en film på sociala medier eller en musikvideo.

Det finns olika typer av kriminella konflikttyper. De olika konflikttyperna skiljer sig åt när det gäller konsekvenser för närsamhället och de boende i de aktuella områdena. Foto: Johnér

Strategier och förhållningssätt

Förslag på strategi

I den allmänna debatten finns en överfokusering på det brottsförebyggande och trygghetskapande arbetet. Detta trots att det inte finns några egentliga belägg för att brottsförebyggande arbete påverkar grov organiserad brottslighet. När det gäller de kriminella nätverken är det viktigt att fokusera på brottsbekämpande insatser. Huvudansvaret för detta ligger på Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, kriminalvården, beroendevård samt sociala myndigheter inom ramen för individuella insatser inom socialtjänstlagen.

Andra verksamheter inklusive fastighetsägare har naturligtvis en roll och en skyldighet att bistå rättsväsendet och socialtjänst näre de kan. Däremot är det inte säkert att det är en rimlig uppgift att fastighetspersonal agerar som informationshantare, det vill säga att samla in information till polisen från de kriminella eller genom fysisk närvaro försöka att förhindra en skjutning eller annat dödligt våld. Detta då fastighetsbolagen inte äger något våldskapital och därmed har begränsad förmåga att skydda de personalgrupper som jobbar ute i aktuella bostadsområden.

Brottsförebyggande och trygghetskapande insatser kan däremot vara effektivt mot mängdbrott och annan typ av brottslighet som till exempel stöldbrott och skadegörelse och liknande. Exempel på brottsförebyggande insatser kan vara fysiska åtgärder som lås, kameror, väktare, men det kan också röra sig om strategiska insatser som till exempel platsbaserat arbete, trygghetsvandringar, BID och andra former av samverkan för att förebygga brott och skapa en tryggare miljö. I detta arbete har fastighetsägarna en central roll tillsammans med andra privata och offentliga verksamheter.

Det går att hävda att vi lever i ett samhälle som på olika sätt har gått sönder och där samhällskonraktet har brutits. Därmed behövs ett omfattande samhällsbyggande arbete som säkerställer att de olika offentliga verksamheterna klarar av att möta dagens behov utifrån uppdaterade verklighetsbilder. Detta för att återställa förtroendet och legitimiteten för olika samhälleliga systemen.

På den samhällsbyggande nivån över behöver både offentliga och privata aktörer arbeta tillsammans för att återskapa de sociala banden mellan de olika folkgrupper som idag lever i Sverige. Exempel på aktörer på denna nivå kan vara fritidspersonal, skola och arbetsmarknadsinsatser samt fastighetsägare. Målet med det samhällsbyggande arbetet är att skapa vägar in i de ordinarie systemen och att bygga en inkluderande tillhörighet, som en del grupper idag står utanför. Vi behöver utmana normer från de kriminella nätverken och andra parallella system för att skapa gemensamma mål oavsett etnisk tillhörighet. Se modell 4 på nästa sida.

I rapporten "Så skapar vi socialt välmående bostadsområden"⁴ finns fyra rekommendationer. Detta kapitel innehåller ett förtydligande av hur man praktiskt kan arbeta med de olika rekommendationerna. Rekommendationerna kan delas in i fyra huvudpunkter:

- **Ta fram handlingsplaner för icke utsatta områden** i syfte att förhindra spridning av kriminalitet och väpnade konflikter som ett resultat av de kriminella nätverkens expansion.
- **Samverkan** i utsatta områden för att minska de kriminellas kontroll av det offentliga rummet.
- Prioritera arbetet med **grannskapsarbete och tillhörighet**.
- **Utbildningsinsatser** i syfte att öka kunskapen om hur de kriminella nätverken påverkar bostadsmiljön och uppväxtvillkoren för barn och unga.

Handlingsplan för icke utsatta områden

Under arbetet med den förra rapporten 2021 fanns det tydliga indikationer på att de kriminella nätverken expanderade till nya bostadsområden och kommuner. Detta har nu blivit verklighet. Det är därför viktigare än någonsin att ta fram handlingsplaner för områden som i denna text betecknas som gröna, det vill säga där de kriminella än så länge inte har tagit över det offentliga rummet. I detta kapitel går vi igenom ett antal indikationer som kan vara tecken på att de kriminella nätverken börjar närma sig ett område. Se tabell 5 på nästa uppslag.

4 - DEN SAMHÄLLSBYGGANDE TRIANGELN

5 - Indikatorer på närmanden från kriminella nätverk

INDIKATION	JA/NEJ
1 Desinformations-spridning får övertag	
1 Negativ inställning till samhället eller orealistiska förväntningar på samhället	
1 Social sårbarhet bland boende	
1 Våld i nära relationer	
1 Gängindivider boende i området	
1 Ökad drogliberalisering	
1 Ökad nedskräpning	
2 Nya fordon och/eller ökad trafik av bilar, mopeder, crossar, elsparkar, cyklar	
2 Ungdomar som hänger runt okända bilar	
2 Ungdomar som hänger i grupp eller ensamma	
2 Ungdomar som tar över de vuxnas arenor och blir normsättande	
2 Ungdomar som är "utplacerade"	
2 Öppen droganvändning	
2 Öppen drogförsäljning	
3 Aggressivt beteende mot tjänstemän	
3 Minskad respekt för lagar och regler, t ex användning av hjälm	
3 Problem med auktoriteter	
4 Ökat intresse för krim-musik, klädstil och annat via nätet	
4 Aggressivt beteende inom vänskapsgruppen, skojbråk, otrevligt uppträdande etc	
4 Ökning av våldsbrott inom ungdoms/barngruppen	

Fokusområden

1. **Grannskapet**
2. **Ta tillbaka kontrollen i det befintliga rummet**
3. **Nolltolerans mot dåliga attityder**
4. **Motverka kriminella normer**

Fokusområde 1

- Grannskapet

Den organiserade brottsligheten/de kriminella nätverken har mycket att vinna på att den ordinarie befolkningen inte litar på varandra eller på polis och andra offentliga verksamheter. Detta då bristande tillit kan leda till minskad benägenhet att anmäla brott, lämna information eller på annat sätt kontakta polisen och andra myndigheter. Det är därför viktigt att arbeta med tilliten och de sociala relationerna mellan grannar och att sprida information om hur olika myndigheter fungerar.

Detta då de kriminella kan vara en aktiv del av spridning av desinformation och propaganda mot den svenska staten. Detta kan ske i samverkan med andra parallella samhällssystem och genom sociala medier och musik. Syftet är ofta att genom misstro skapa känslor och social utsatthet som gör individerna mer sårbara för rekrytering och påtryckningar, till exempel genom olika former av utpressning. Det är viktigt att försöka avhysa kriminella hyresgäster som är knutna till de kriminella nätverken. Detta har visat sig ha ett högt signalvärde gentemot andra boende.

Fokusområde 2

- Ta tillbaka kontrollen i det befintliga rummet

Ett av de tydligaste problemen med de kriminella nätverken är den starka områdeskontrollen. Det går att säga att de har tagit över kontrollen och agendan i det offentliga rummet. Därför är det viktigt att på olika sätt arbeta med de kriminellas närvaro och inflytande på gårdar, fotbollsplaner och idrotts- hallar, lekplatser, lokala torg samt andra offentliga samlingsplatser.

När kriminella börjar närma sig ett nytt område kommer de ofta i bilar. Det är vanligt att de vistas i närheten av ställen där det samlas många barn och ungdomar i syfte att rekrytera. Ungdomar som rör sig och som befinner sig mycket i det offentliga rummet löper större risk att bli rekryterade till de kriminella nätverken än de som är hemma eller de som har en aktiv fritid som gör att de befinner sig

i andra typer av miljöer. För att minska risken för rekrytering och spridning av kriminella normer är det viktigt att försöka minska kontaktytan mellan kriminella aktörer och barn samt ungdomar. Ett vanligt sätt för de kriminella att behålla kontrollen i ett område är att placera ut barn och unga att bevaka strategiska platser som till exempel infartsvägar, hållplatser och parkeringsplatser. De kan också vara utplacerade för att sälja narkotika.

Ett annat sätt att nyetablera sig är att skaffa en fast utgångspunkt i form av en lokal, till exempel en lägenhet eller en affärs- eller föreningslokal. Det finns exempel på hur kriminella har infiltrerat och tagit över föreningar för att sedan använda deras lokaler som utgångspunkt för sin verksamhet.

Fokusområde 3

- Nolltolerans mot dåliga attityder

Ett tydligt tecken på att de kriminellas kontrollbehov har ökat kan vara att annars trevliga barn och ungdomar plötsligt blir aggressiva och drar sig undan. Det kan också vara så att de äldre kriminella avbryter och tillrättavisar de unga under pågående samtal med personal. Detta är ofta ett tydligt tecken på att den kriminella grupperingen är utsatt för hot utifrån och är i konflikt. Det är också en tydlig signal på att de kriminella redan har ett etablerat inflytande.

Dåliga attityder kan också ta sig i uttryck genom att man medvetet utmanar och struntar i regler och lagar, allt från trafikregler, nedskräpning till öppen drogförsäljning och missbruk. Det är därför viktigt att hela tiden jobba för att regler och lagar följs. Ett sådan exempel kan vara användandet av cykelhjälm. Det kan tyckas att vara trivialt men är i detta sammanhang något viktigt.

Fokusområde 4

- Motverka kriminella normer

De kriminella nätverken är ett system. Som sådant har de kriminella upprättat vissa normer som de förväntar sig att alla andra ska följa. De kriminella normernas syfte är att möjliggöra brott och säkerhetskälla de kriminellas inflytande i berörda områden. Problemet är att det är upp till den enskilde kriminelle aktören att själv bestämma när den tycker att någon har begått ett normbrott. Detta skapar låg förutsägbarhet och stor otrygghet i och med att normerna kan skifta efter de kriminellas dagsform och humör. De kriminella normerna bygger i stor utsträckning på våld. En tydlig signal om att något har hänt i ett område kan vara en ökning av våldsbrott

riktade mot barn och ungdomar genom till exempel personrån och misshandel.

Idag har de kriminella normerna fått stor spridning. Detta kan ta sig i uttryck genom klädstil, attityder, kroppsspråk och verbala uttryck vilket kan leda till att man idealiserar de kriminella normerna. Detta handlar om att man romantiserar, härmar och identifierar sig med den kriminella subkulturen. Det kan verka oskyldigt och tolkas ibland som ett uttryck för en ungdomskultur men den kriminella subkulturen är problematisk. Dels kan en större spridning av kriminella normer underlätta rekrytering, dels kan de bidra till att normalisera grov organiserad brottslighet och grovt våld.

Förslag på insatser

Insatserna måste anpassas till varje enskilt område utifrån de rådande problemen. Det är av central betydelse att problematiken inte förminskas eller förskönas. Den behöver beskrivas på detaljnivå för att möjliggöra effektiva insatser mot rätt målgrupp. Alla former av omskrivning eller förminskning av problematiken kommer utan tvekan leda till att vi kommer att misslyckas i våra ansträngningar för att vända utvecklingen i positiv riktning.

Problemen med de kriminella konflikterna beskrivs ofta som toppen av ett isberg. Vi måste göra det till vårt arbete att ta reda på hur detta isberg ser

ut under ytan, så att vi sedan kan välja rätt strategi, rätt insatser och rätta målgrupper.

Vi kan dela in insatserna i tre nivåer:

A - Generella

B - Selektiva

C - Indikerade

Generella insatser omfattar alla boende samt områden och behöver göras oavsett lokal problematik. Selektiva insatser riktas mot vissa grupper och utifrån respektive områdes problembild. En indikerad insats riktas mot en individ eller en plats i ett område.

De generella insatserna är oftast gemensamma för alla områden, men skiljer sig åt på den selektiva och individuella nivån. Det betyder att de insatser som tas upp under de olika rubrikerna inte går att överföra från ett område till ett annat. Att kopiera insatser rakt av kan i vissa fall vara kontraproduktivt och snarare bidra till förvärra en situation. Detta gäller även de olika målgrupperna. Vad som är en verkningsfull insats riktad mot en typ av målgrupp kan i bästa fall vara verkningslös och i värsta fall förstärka de kriminellas position om den riktas mot fel målgrupp.

Här följer exempel på insatser för grönt område. Majoriteten av insatserna kan göras även i särskilt utsatta områden.

Skapa sociala band genom gemensamma aktiviteter i området är viktiga förebyggande insatser.

Foto: Johnér

6 - Förslag på insatser Grönt Läge

Få bort våldsamma maskulinitetsideal och andra kriminella normer.
Skapa sociala band, tillit, tillhörighet och inkludering.
Identifiera identitetsskapande mekanismer.
Skapa fördjupad samverkan med de lokala hyresgästföreningen, om sådan finns, för att göra gemensamma aktiviteter och insatser när det behövs.
Ökad tillgänglighet. Det skall vara lätt för boende att få kontakt när de behöver hjälp. Exempelvis kan man ha fasta dagar i månade eller i veckan när boende kan träffa (face-to-face) politiker och tjänstemän på beslutande nivå.
Skapa familjebaserade aktiviteter, inte bara aktiviteter för barn och ungdomar.
När "säljare" dyker upp, prata med dem, ställ intresserade frågor, hälsa, gör dem synliga.
Om stökiga ungdomar samlas på en särskild plats, samla vuxna där för fika eller annan inkluderande aktivitet där ungdomarna kan delta.
Prata med föräldrar direkt när något händer. Vänta inte!
Få ut föräldrar i området.
Gör de boende ansvariga för nedskräpning. Problemet är inte i första hand brist på städning utan att de boende slänger skräp.
Ha samma förväntningar på alla hyresgäster.
Delta aktivt i kampanjer mot våld i hemmet. Anslå information i tvättstugor och entréer etc om hur våld påverkar barn och unga samt om hur man kan söka hjälp genom socialtjänst och polis.
Inför rökförbud på balkonger, utanför entréer, lekplatser m.m. Detta gör det lättare att minska risk för att cannabisrökning sker i fastigheterna.
Sätt tydliga normer för vuxnas beteende i det offentliga rummet. Exempelvis nolltolerans mot kriminalitet, våld, hot, öppen rasism, nedskräpning och kräva att vuxna tar ansvar för sina barns beteende. I de fall gränser överskrids skulle man kunna få anmärkningar i hyreskontraktet och i svåra fall riskera att förlora sin bostad.
Gränssättning genom närvarande positiva föräldrar och andra vuxna.
Sätt tydliga normer för ungdomars och barns beteende i det offentliga rummet.
Inför nolltolerans när det gäller dåligt beteende och respektlöshet mot personal. Genomför konsekvensamtal med ansvarig vuxen. Skapa rutiner för polisanmälan och upplysa om risken att förlora sitt hyreskontrakt.

7 - Förslag på insatser Rött Läge

Uppdatera dagligen riskbilden för personalgrupper som arbetar ute i ett område. Säkerställa personalens säkerhet. Utgå alltid ifrån försiktighetsprincipen.
Dagligen briefing med personal för att prata om eventuella rädslor och oro.
Skapa aktiviteter inne istället för utomhus exempelvis fika, filmvisning, spelkvällar. Att säkerställa att personer med anknytning till konflikten inte är närvarande inne eller i närheten.
Nolltolerans mot skyddsvästar inne i lokaler.
Att säkerställa att personalen inte har någon koppling till konflikterna.
Ökad tillgänglighet för de boende till hjälp och stöd i syfte att kunna bemöta de boendes eventuella oro.

Riskbedömningar

I ett akut konfliktläge där risken för skjutningar, sprängningar och annat dödligt våld är stor har fastighetsägare och andra offentliga verksamheter utan våldskapital små möjligheter att förhindra våldet. I konfliktläge är det i första hand polisens brottsbekämpande arbete som kan göra den stora skillnaden. I rött läge är det viktigt att hela tiden göra riskbedömningar för den egna personalens arbete ute i området. Det är ingen idé att ha personal ute som är oroliga och rädda, det är direkt kontraproduktivt.

De senaste årens konfliktvåld har lärt oss att gärningsmännen inte tar hänsyn till om oskyldiga drabbas. Tidigare har det varit en vanlig strategi att i ett rött läge skicka ut så mycket personal som möjligt. Detta för att skapa en känsla av trygghet för de boende. Här bedöms den strategin som olämplig, då det i rött läge finns stor risk för skjutning på offentlig plats. En alternativ strategi skulle kunna vara att skapa aktiviteter inomhus, både för familjer och ungdomar. Det är viktigt att personer med anknyt-

ning till de kriminella nätverken inte deltar i dessa aktiviteter, då det har hänt att skjutningar genomförts inne i fritidslokaler.

Det kan vara befogat med ökad bevakning i konfliktområden, för att upptäcka eventuella sprängämnen. Detta gäller i synnerhet utanför adresser där personer med anknytning till nätverkskriminalitet bor. Se figur 7.

Krishanteringsstöd

Efter ett våldsdåd erbjuds de boende ofta olika former av krishanteringsstöd. Det är också vanligt med ökad närvaro i form av att man har fler personalgrupper arbetande ute. Här rekommenderas att personer i ledande ställning, det vill säga lokala politiker och lokala förvaltningschefer, går ut och möter upp de boende. Då de boende ofta har behov av att träffa personer med reell makt och inflytande efter en skjutning eller sprängning. Det är också ett sätt att visa respekt och förståelse för de boendes situation och att problematiken tas på allvar. Se figur 8.

8 - Förslag på insatser efter inträffat våldsdåd

Medverka med krishanteringsstöd för de boende.
Krishanteringsstöd till personal.
Personer i ledande position behöver tillsammans och enskilt möta de boende ute i det drabbade området.

Samverkan

De ordinarie samhällssystemen är tänkta att tillsammans hjälpa befolkningen att klara av de eventuella utmaningar de kan hamna i och att stå för det sociala, ekonomiska och fysiska skyddet. Därför är det viktigt att alla berörda verksamheter bidrar med sin del när det gäller att lösa komplicerade samhällsproblem. Samverkan har ibland setts som lösningen på problemen med de kriminella nätverken. Istället bör samverkan ses som ett verktyg för gemensamma och enskilda insatser där olika aktörer kan fokusera på sina speciella kompetensområden utifrån grunduppdragen. När man som fastighetsägare eller annan aktör ska gå in ett samverkansarbete är det viktigt att förbereda sig genom att ha gjort en egen problem- och målformulering samt förslag på insatser utifrån den egna verksamhetens grunduppdrag. Detta är viktigt för att undvika att arbeta med faktorer som ligger utanför den egna verksamhetens kompetens.

För att samverkan ska ge så bra resultat som möjligt behöver en problem- och målformulering skapas. Det behöver bestämmas vem som gör vad och vem som tar ledartröjan för de olika insatserna utifrån vilken verksamhet som i första hand berörs. Till exempel ska gemensamma insatser i skolan i första hand ledas av skolpersonal. De olika samhällsaktörerna behöver bli bättre på att förstå sina egna roller och begränsningar samt vad de själva kan bidra med i arbetet mot den organiserade brottsligheten. Därför är det viktigt att ta med en färdig intern problemformulering inför det första samverkansmötet. Detta är nödvändigt för att skapa förutsättningar för ett strukturerat och effektivt arbete.

Nedan följer ett förslag på struktur för samverkansarbete:

To-do

- Problemformulering
- Målformulering
- Vem gör vad och vem tar ledartröjan?
- Kommunikationsstrategi

Problemformulering

- Hur ser problemet ut (hur, vem, vad, var, när)?
- Hur ser vårt, den egna organisationens, uppdrag ut? Omfattar det problematiken? På vilket sätt? Vilka delar har vi uppdrag att arbeta med?
- Formulera en gemensam problembild.
- Formulera en intern problembild utifrån de faktorer som särskilt berör den egna organisationen och dess uppdrag.

- Försök aldrig anpassa externa problemformuleringar till det egna uppdraget. Risken är stor att utgångsfaktorer fattas och analysen bara delvis kommer omfatta de egna perspektiven.

Målformulering

- Gemensamt övergripande mål.
- Vilka faktorer har vi möjlighet och uppdrag att påverka?
- Vilka frågor äger vi inte? Vem äger dem?
- Internt mål utifrån de interna uppdragen som kan bidra till att nå det gemensamma målet.
- De interna målen ska visa på vilket sätt den egna organisationen ska bidra till det gemensamma målet. Använd därför inte den gemensamma problemformuleringen rakt av. Utgå istället från de faktorer som används i den interna problemformuleringen.

Insats

- Vem gör vad och vem har uppdrag att arbeta med vad?
- Skapa gemensamma och egna insatser utifrån interna och gemensamma målbilder.
- Vad gör vi tillsammans och vad gör vi var och en för sig?
- Vad gör vi inte tillsammans och var går gränserna för de olika uppdragen? Undvik att alla arbetar med samma faktor fristående från varandra.

Analysmall för insatser

- Hur ser målgrupperna ut?
- Vems förmåga stärker denna insats?
- Vilka påverkas negativt av denna insats?
- Vem äger uppdraget och svarar för samordning?
- Vilka kan vara stödjande?
- Kommunikation: Internt, mellan myndigheter och utåt mot invånare.
- Gränser i samarbetet mellan myndigheter.
- Kan vi göra detta till ett test? Finns det projektbidrag att söka för insatsen?

Kommunikationsplan

- Skapa en plan för vad som ska kommuniceras internt angående en samverkande insats. Se varje medarbetare som en informationspelare.
- Skapa en intern plan för vad som behöver kommuniceras till andra samverkanspartner. Vad gör vår organisation för att nå de gemensamma målen och varför? Vad gör vi inte och varför?
- Skapa en gemensam plan tillsammans med samverkanspartner för hur ni gemensamt ska gå ut och informera de boende.

Författarens reflektioner

Utvecklingen när det gäller de kriminella nätverken går nu oerhört snabbt. I samtal med tjänstepersoner som arbetar direkt med problemområdet framkommer allt oftare en hopplöshet inför situationen.

Problematiken är idag så omfattande på så många olika nivåer att den lätt uppfattas som olöslig. Det gör det ännu viktigare att skapa ordning och struktur i arbetet med att vända den negativa samhällsutvecklingen i Sverige. Även om det fortfarande finns förnekare av problematiken av den organiserade brottsligheten måste arbetet med att åtgärda problemen komma igång på allvar.

Den strategi som hittills används med punktinsatser och fokusering på individuella insatser och platsbaserat, brottsförebyggande arbete är inte en framkomlig väg när det gäller att komma åt den organiserade brottsligheten och det dödliga konfliktvåldet.

Däremot kan dessa insatser göra skillnad på andra typer av brottslighet.

Förutom metodutveckling och en övergripande handlingsplan som inkluderar alla nivåer behöver problematiken avpolitiserats. Den problematik som vi nu står inför i Sverige är för allvarlig för att användas som politiskt verktyg i jakten på politisk framgång och röster. Detta gäller såväl inom politiken som inom olika offentliga verksamheter. Problematiken kommer inte kunna lösas av en enskild person eller verksamhet, utan behöver bemötas med en enad front. Den sicilianske domaren Falcone sammanfattade detta väl när han sa att "organiserad

”

Det är därför viktigt att gå tillbaka till det som fastighetsägarna är bäst på, det vill säga att fokusera på boendemiljön och att arbeta med sociala relationer mellan de boende i ett område.

Maria Wallin

brottslighet måste bekämpas med ett systematiskt samhällsarbete”⁵.

Vi behöver också förändra vårt sätt att förhålla oss till och tänka på problematiken med de kriminella nätverken. Arbetet mot den organiserade brottsligheten handlar i första hand inte om brottsförebyggande och trygghetsfrågor, utan om brottsbekämpning. Brottsförebyggande och trygghetsskapande insatser har ofta liten eller ingen effekt på organiserad kriminalitet.

Det är viktigt att förstå skillnaden mellan trygghetsarbete och arbete mot organiserad brottslighet. Vi behöver förstå att till exempel trygghetsmätningar och trygghetsvandringar inte behöver säga något om den pågående, organiserade brottsligheten som finns i olika områden. Ett kriminellt nätverk med starkt och stort våldskapital, som ingen vågar utmana, skulle kunna bidra till ett synbart lugn och ge en känsla av ökad trygghet i ett område trots att den organiserade brottslighetens inflytande då egentligen har ökat. Det skulle kunna vara en medveten strategi från de kriminella nätverken att hålla ordning i ett område i syfte att minska den polisiära närvaron.

Ända sedan slutet av 80-talet har man producerat lägesbilder och rapporter i det som idag kallas utsatta områden. Rapporterna har kommit fram till att situationen i området blir bättre och bättre. Det betyder att man i 30 år har hävdad positiv utveckling i vissa av de utsatta områdena. Detta utgör idag ett av många hinder i arbetet mot den organiserade brottsligheten. Detta då den organiserade kriminaliteten inte är fristående från miljön som den har runt omkring sig. ”De är helt beroende av beskyddare som möjliggörare, ryktesspridare och dem som låter sig utpressas”⁶. Falcones ord kan tolkas

som en varning för att i vi all välmening och genom en önskan att lyfta det positiva i ett område istället bidrar till den organiserade brottslighetens möjligheter till att etablera sig. Detta genom att förminska problematiken.

Fastighetsägarnas roll är komplex. I olika samverkansforum framförs ofta önskningar om att fastighetsägare ska ta på sig ansvar som ligger utanför deras kärnverksamhet. I vissa fall ger det intryck av att fastighetsägare förväntas kompensera för att olika offentliga verksamheter inte klarar av sina grunduppdrag. Det är därför viktigt att gå tillbaka till det som fastighetsägarna är bäst på, det vill säga att fokusera på boendemiljön och att arbeta med sociala relationer mellan de boende i ett område. Detta för att bygga upp en social resistens och för att minska den sociala utsattheten.

Naturligtvis ska fastighetsägare hjälpa polis och socialtjänst när det går, men vi behöver hitta nya och mer framkomliga sätt att arbeta. Detta gäller i synnerhet i konfliktlägen där en skjutning är nära förestående.

Vi vet idag att ökad närvaro från polis, socialtjänst eller andra offentliga aktörer i ett område inte minskar risken för konfliktrelaterat dödligt våld. Därmed behöver vi fundera på hur vi kan arbeta istället. I en akut konfliktssituation är det kanske bättre att skapa aktiviteter inomhus i syfte att minska risken för att tredje man ska bli skadad.

Situationen kan ibland upplevas som övermäktig men det finns alla möjligheter att vända utvecklingen genom att rätt verksamheter arbetar med rätt insatser riktade mot rätt målgrupper.

5 Marcelle Padovani, Giovanni Falcone, ”Cosa Nostra: Mannen som utmanade maffian” 2018

6 Marcelle Padovani, Giovanni Falcone, ”Cosa Nostra: Mannen som utmanade maffian” 2018

Fastighetsägarna är branschorganisationen som arbetar för en väl fungerande fastighetsmarknad. Våra 15 000 medlemmar äger och hyr ut bostäder och lokaler över hela landet. Vi representerar såväl de största börsnoterade fastighetsbolagen, kommunägda bostadsbolag som privata fastighetsföretag och bostadsrättsföreningar.

FASTIGHETSÄGARNA

Fastighetsägarna GFR
info.gfr@fastighetsagarna.se | www.fastighetsagarna.se